قرارگاه ملی مبارزه با مفاسد اقتصادی

جزوه مطالعاتی

شماره ۲

مناطق آزاد - آسیب‌ها و چالش‌ها

مناطق آزاد

iran free trade zone
Injuries
and Challenges

آسیب‌ها و چالش‌ها

مناطق آزاد معمولا در محدوده های مرزی کشور واقع شده‌اند که بر خلاق سایر نقاط، از بسیاری از قوانین محدود کنندهٔ اقتصادی مانند عوارض گمرک، مستثنی هستند. هدف از ایجاد مناطق آزاد، مبدل ساخت این مناطق به بخش هایی با صادرات فراوان، اشتغال بالا، ارزش افزودهٔ زیاد و ... است که سرمایه‌های خارجی را جذب کرده، تا کشور را از صادرات نفتی بی‌نیاز کنند. حال با گذشته دو دهه از ایجاد مناطق آزاد، باید دید این هدف تا چه میزان محقق شده است؟

عدم بهبود شاخص های توسعه در مناطق

یکی از اهداف ایجاد مناطق آزاد رونق اشتغال در محدودهٔ مشمول معافیت بود. این در حالی است که با نگاهی به نرخ اشتغال برخی از این مناطق محقق نشدن این هدف به وضوح به چشم می‌خورد. برای مثال تعداد کارگاه های صنعتی در قشم طی ده سال از ۸۲ تا ۹۲ تنها ۲۱ صدم درصد رشد داشته یا در اروند نرخ اشتغال از سال ۸۲ تا ۹۰ از ۰.۷۷ به ۰.۷۱ رسیده است.

در سال ۱۳۷۱ کیش، قشم و چابهار به دنبال قانون برنامه اول توسعه به عنوان اولین مناطق آزاد کشور با شکل گیری دبیرخانهٔ شورای عالی .مناطق آزاد به ثبت رسیدند

در نتیجه ی مقایسه شاخص منطقه با استان، نه تنها بهبود چشمگیری مشاهده نشد، بلکه در برخی از موارد شاهد وضعیت بهتر استان هستیم. لذا عملکرد فعلی مناطق آزاد، به بهبود شاخص های ذکر شده کمکی ننموده است.

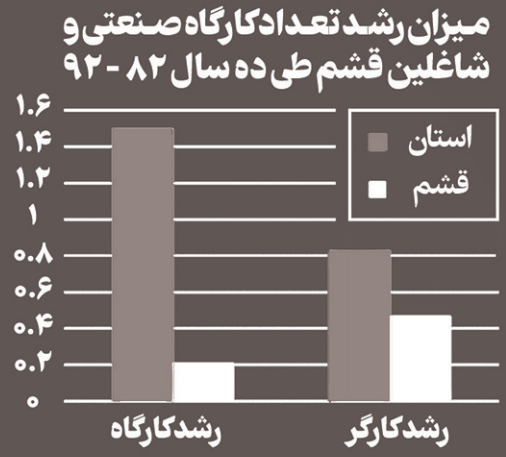

عدم رونق اشتغال

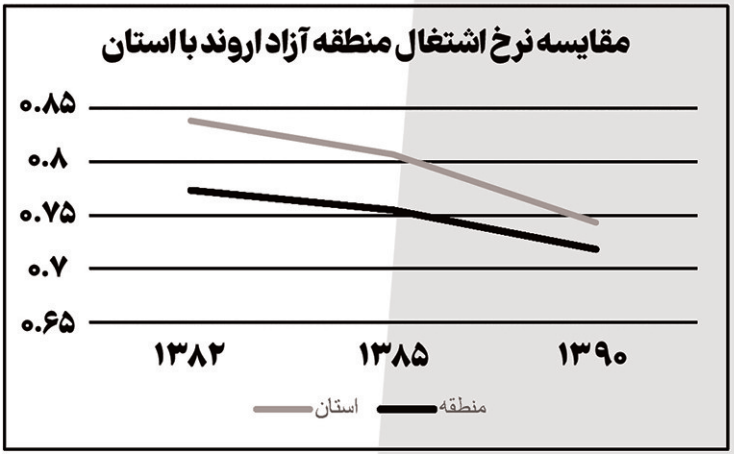

با بررسی نرخ اشتغال در ۵ منطقه آزد و مقایسه آن با نرخ اشتغال همان استان، نه تنها بهبود چشمگیری مشاهده نشد، بلکه در بعضی از مناطق، استان مرزی نرخ اشتغال مناسب تری نسبت به منطقه دارد. در واقعیت و با مشاهده میدانی نیز می توان به اشتغال اندک مردم مخصوصا بومیان پی برد. اغلب مشاغل ایجاد شده نیز در قالب مشاغل خدماتی و یا فروشندگی است و نه مشاغلی که منجر به تولید گردد.

وسعت مناطق آزاد بیش از ۳ برابر وسعت شهرک‌ها و نواحی صنعتی کشور بوده، اما میزان اشتغال در شهرک‌های صنعتی بیش از ۳ برابر اشتغال در مناطق آزاد کشور است.

افزایش قیمت زمین

عدم تولید ثروت و اشتغال برای بومیان از یک طرف و افزایش قیمت زمین از طرف دیگر، جوانان منطقه را جهت تهیه مسکن با مشکل مواجه نموده است. شاید افزایش قیمت زمین برای اشخاصی که دارای ملک و املاک در منطقه هستند، اثر کوتاه مدت مناسبی داشته باشد، اما برای جوانان و بومیانی که دارای مسکن نیستند، خرید مسکن تبدیل به یک آرزو می گردد. همچنین افرادی که دارای زمین هستند، با فروش آن، و نه با کار و تولید، سرمایه‌ای به دست می آورند که با هزینه ی آن در مدتی کوتاه یا بلند، تهیه مجدد زمین و مسکنی با همان شرایط برای ایشان دشوار است.

عدم موفقیت در جذب سرمایه

ناموفق در هدف اصلی یعنی جذب سرمایه گذار خارجی

با توجه به قوانینی نظیر سهولت در ویزای خارجی در مناطق، تاسیس بانک خارجی، بند ۱۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، و نظر به نمونه‌های مشابه مناطق آزاد در کشورهای دیگر، اصلی ترین هدف تشکیل مناطق، جذب سرمایه گذار خارجی و توسعه تولید و اشتغال با استفاده از سرمایه ی خارجی می باشد. لکن طبق آمار، به طور میانگین سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد در هر سال حدود ۴۰ میلیون دلار می باشد. این آمار در مقاسیه آمار های کشورهای همسایه تقریبا صفر می باشد. همچنین درمجموع ۹ سال گذشته کمتر از ۳۵۰میلیون دلار سرمایه خارجی در مناطق آزاد کشور جذب شده است.

ناموفق در جذب سرمایه گذاری های داخلی

آمار سرمایه گذاری داخلی نیز تعریفی ندارد لکن نسبت به سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد از وضعیت بهتری برخوردار می باشد با تبدیل مقادیر ریالی سرمایه گذاری با نرخ ارز همان سال، میزان سرمایه گذاری داخلی در ۴ سال منتهی به سال ۹۲ به صورت میانگین سالانه ۱۷۵۰ میلیون دلار بوده که معادل ۴۳ برابر سرمایه گذاری خارجی است؛ اما نکته قابل توجه این است که هدف اصلی مناطق آزاد، جذب سرمایه گذاری خارجی می باشد. با این وجود باز هم آمارهای مربوط به سرمایه گذاری در مقابل نمونه های مشابه کشورهای همسایه همچنان ناچیز می باشد.

ابهام در آمار صادرات و واردات (تجارت) مناطق

عدم استقرار سامانه و عدم تعیین سازمان متولی برای اعلام آمار دقیق صادرات و واردات از طریق مناطق آزاد، موجب فعالیت غیر شفاف مناطق شده و مسئولین بدون اطلاع از میزان دقیق سطح تجارت مناطق آزاد با سایر کشورها، اقدام به تصمیم گیری جهت افزایش مناطق یا افزایش امتیازات می نمایند.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

عدم توجه به بند ۱۱ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی

با توجه به بند ۱۱سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ابلاغی مقام معظم رهبری، ایجاد مناطق آزاد بایستی به اهدافی نظیر انتقال فناوری‌های پیشرفته،گسترش و تسهیل تولید، و صادرات کالا و خدمات نزدیک گردد و در مورد واردات نیز تامین اقلام استراتژیک (نیازهای ضروری) مورد تایید قرار گرفته است. در حال حاضر هیچ یک از ۷ منطقه موجود به سطح مطلوبی از شاخص های ذکر شده نزدیک نشده اند و هیچ انگیزه و اقدامی جهت اصلاح آنها مشاهده نمی گردد.

اعطای امتیاز خرده فروشی

مشکل تبدیل شدن مناطق آزاد به سکوی وارداتی نه تنها از عدم توانمندی مناطق جهت ترغیب سرمایه گذاری در صنعت نشأت می گیرد، بلکه امتیاز خرده فروشی در مناطق آزاد و ایجاد منفعت برای سازمان منطقه در واردات کالاهای تجاری نیز بسیار در این مسئله تاثیرگذار است.امتیاز خرده فروشی در نگاه اول به توسعه گردشگری در مناطق کمک می کند. اما باید توجه داشت امتیازاتی که به تولید در این مناطق داده شده، در حال حاضر به کالاهایی که جهت خرده فروشی به مناطق وارد می شوند نیز داده می شوند. این مسئله سبب می شود با توجه به پایین بودن ریسک واردات کالای تجاری و پر ریسک بودن تولید از یک طرف، و وجود بازار در این مناطق در طرف دیگر، سرمایه گذار، بیشتر به سمت واردات کالای تجاری سوق داده شود. مطالعه مناطق آزاد برخی کشورهای توسعه یافته نشان می دهد خرده فروشی در این مناطق ممنوع بوده و صرفا در حد فروش به کارکنان واحدهای تولیدی مجاز می باشد.

قاچاق کالا و ارز

با توجه به عدم نظارت کافی و عدم زیرساخت لازم جهت کنترل و جلوگیری از ورود کالا به سرزمین اصلی، متاسفانه تعداد زیادی از اقلام مختلف که بدون پرداخت حقوق گمرکی وارد منطقه آزاد شده اند، وارد سرزمین اصلی شده و عملا هزینه های مربوط به تکمیل زیرساخت و کمک به تولید داخل را پرداخت نمی کنند. با این اقدام، ابتدا صنایع تولیدی استان و شهرستان و نهایتا کشور آسیب خواهد دید. با توجه به تعطیلی و کاهش تعداد کارخانه های فعال در مناطق آزاد موجود، به راحتی می توان ضربه قاچاق کالا به داخل کشور را مشاهده نمود.

طبق قانون، خرید و فروش ارز توسط هر شخص حقیقی و حقوقی در این مناطق، آزاد است. این مسئله سبب می شود امکان هرگونه کنترل بر خرید و فروش ارز از بین برود. از نظر قوانین داخل کشور تنها بانک ها وصرافی های مجاز تحت نظارت بانک مرکزی امکان خرید و فروش ارز دارند که این مسئله امکان نظارت و مدیریت ارز کشور را برای بانک مرکزی فراهم می کند. اما این امکان برای بانک مرکزی در مناطق آزاد وجود ندارد.

مشکل دیگر عدم تفکیک نظام ارزی در مناطق از سرزمین اصلی است. طبق قانون، ورود و خروج ارز از سرزمین اصلی به مناطق و بالعکس تابع قوانین داخلی کشور است. با این وجود، برخی بانک ها و صرافی ها از طریق شعب مناطق آزاد خود، در سرزمین اصلی فعالیت می کنند که این مسئله ورود و خروج ارز را از کنترل و نظارت بانک مرکزی خارج می کند.

واردات کالای مصرفی، خروج ارز به جای ارز آوری

علی رغم تاکید قانون بر توسعه صادرات کالا درمناطق آزاد، هم اکنون میزان واردات کالاهای تجاری بیش از مقدار صادرات و تولید این مناطق است. آمار نمودار زیر نشان می دهد کالاهای تجاری وارد شده از این مناطق، حداقل ۵ برابر کالاهای تولیدی در مناطق آزاد می باشد. این بدین معنی است که از ظرفیت و امکانات ایجاد شده در مناطق، اغلب به منظور واردات کالاهای تجاری استفاده می شود. البته این نکته را باید در نظر داشت که در آمار واردات تجاری، کالاهایی که از طریق مسافر از مناطق وارد کشور می شوند، محاسبه نگردیده است که در صورت محاسبه، اختلاف بیشتر از این مقدار خواهد شد.

مقایسه واردات تجاری کالا به صادرات کالاهای تولیدی (میلیون دلار)

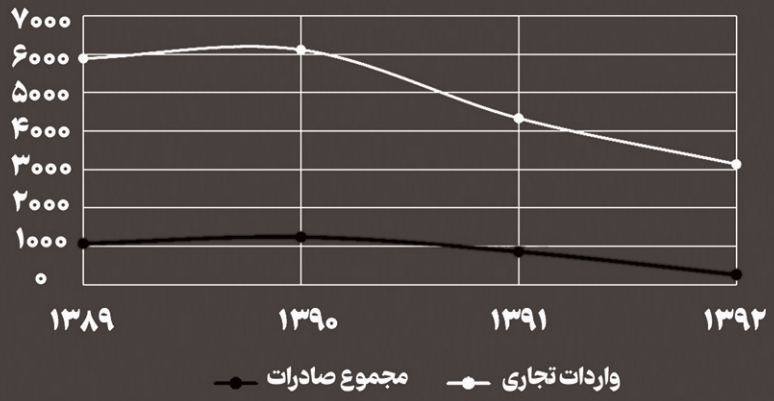

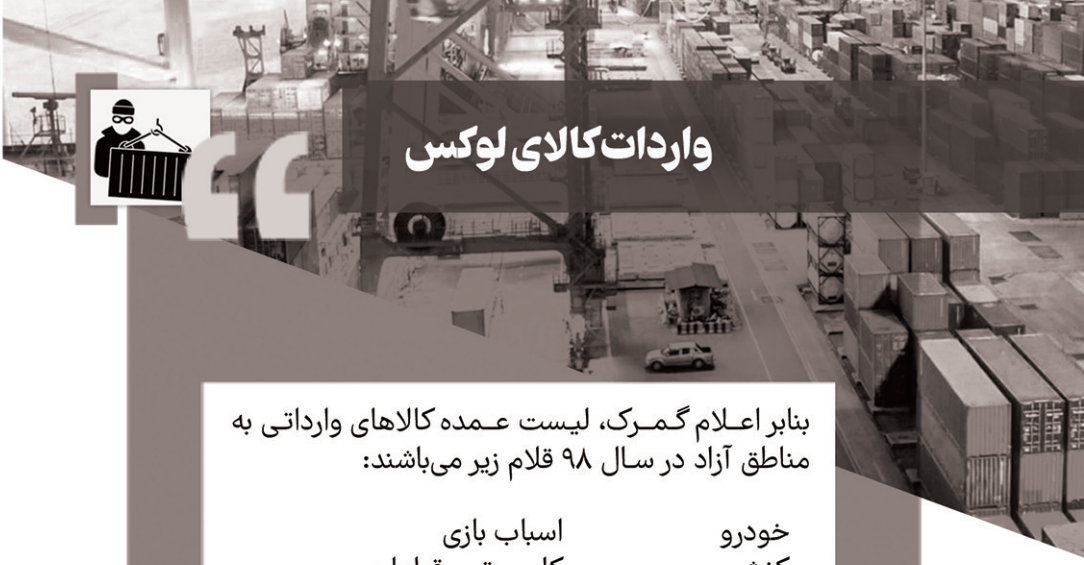

واردات کالای لوکس

بنابر اعـلام گـمـرک، لیست عـمده کالاهای وارداتی به مناطق آزاد در سال ۹۸ قلام زیر می‌باشند:

خودرو	اسباب بازی
کفش	کامپیوتر و قطعات
سیگار	برنج
آبمیوه گیری	توستر
پارچه	تلفن همراه
چای	مایکروفر
لوازم یدکی خودرو	تلویزیون
جاروبرقی	شکر
پوشاک	یخچال
روغن نباتی	لوح فشرده خام

از میـزان آمـار تولیـد در مناطـق آزاد اطـلاع دقیقـی وجـود نـدارد. اما صـادرات کالای تولیـد شـده در مناطـق را مـی تـوان مـلاک میـزان تولیـد قـرار داد. طبـق آمـار، حداکثـر صـادرات)یـا به عبارتـی کالای تولیـد شـده در مناطـق آزاد(حـدود یـک ملیـارد دلار نشـان مـی باشـد؛ ایـن عـدد معـادل ۸.۵ % کل صـادرات کشـور مـی باشـد. کـه حـدود ۰۱ % از آن نیـز صـادرات از منطقـه آزاد بـه داخـل کشـور و سـرزمین اصلـی بوده که عملا ارزآوری در پی نداشته است.

مطالبه‌گـری

فقـط انتقـاد نیسـت، مطالبه‌گـری فقـط اعـتراض نیسـت، اگر چـه در آن، اعتراض هـم وجـود دارد ... آنچـه فایـده دارد عبـارت اسـت از پیشـنهاد. ببینیـد در اسـلام هـم نهـی از منکـر بـا امـر بـه معـروف همراه اسـت، نهـی از منکر همان اعتراض اسـت، امر به معروف یعنی پیشنهاد ...

۰۲۱-۶۶۴۰-۸۷۳۰

www.fesadsetiz.ir
@gharargahmelli

تـهـران مـیـدان انـقـلاب
خـیـابان کارگـر شـمـالی
بن‌بست امین- پلاک ۱۰

«قـرارگاه ملـی مبـارزه بـا مفاسـد اقتصـادی» بـه عنـوان یـک مجموعـه مـردم نهـاد مسـتقل، بـر آن شـده اسـت تـا در مسـیر مبـارزه بـا مفاسـد اقتصـادی؛ بـا رویکـردی پیشـگیرانه فعالیت نمایـد و ایـن مجموعـه هدف خود را همسوسـازی ظرفیت پژوهشـگاه‌ها، رسـانه‌ها و جریان‌هـای دانشـجویی و صنفـی و در یـک کلام نخبـگان جامعـه قـرار داده اسـت تـا مبدائـی بـرای گفتمـان سـازی عالمانـه در راسـتای ریشـه کنـی سـرطان فسـاد اقتصـادی از پیکـر نظام مقدس اسلامی ایجاد گردد.

قرارگاه ملی مبارزه با مفاسد اقتصادی